

Sosiaali- ja terveysministeriö

kirjaamo@stm.fi

lotta.hameen-anttila@stm.fi

Hallituksen esitys sosiaalihuoltolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi Hallituksen esitys laiksi sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista

Lausuntopyyntö STM 061:00/2014

Kriminaalihuollon tukisäätiö on rangaistuksesta vapautuvien ja heidän omaistensa valtakunnallinen edunvalvonta- ja asiantuntijajärjestö, joka tuottaa myös kriminaalihuollon tukipalveluja kunnille ja Rikosseuraamuslaitokselle. Säätiö haluaa lausunnossaan kiinnittää erityisesti huomiota rangaistukseen tuomittujen ja heidän perheidensä asemaan.

Lausuntonaan Kriminaalihuollon tukisäätiö (Krits) esittää seuraavaa:

Yleistä

Lakiesitys on perusteellinen, laaja ja monipuolinen esitöineen ja perusteluineen. Lain tavoitteet ovat säätiön mielestä oikean suuntaiset. Palvelujärjestelmän painopistettä siirretään erityispalveluista peruspalveluihin ja ehkäisevään työhön, vahvistetaan viranomaisten yhteistyötä sekä asiakkaiden yhdenvertaista kohtelua. Asiakkaan osallisuuden ja asiakaslähtöisyyden huomioiva esitys voi toteutuessaan parantaa merkittävästi sosiaalihuollon asiakkaan asemaa palvelujen saannissa ja vastata hänen tarpeisiinsa.

Esitys antaisi asiakkaalle subjektiivisen oikeuden ainakin niihin palveluihin, joilla turvataan välttämätön huolenpito ja toimeentulo sekä lapsen terveys ja kehitys. Järjestelmän taloudellisuutta tavoitellaan sillä, että annettava tuki olisi lyhytaikaista mutta tehokasta.

Esityksen mukaan, mutta vähemmän painokkaasti, myös pitkäaikainen tuki sitä tarvitseville turvataan. Säätiön näkökulmasta sen asiakaskunnalla, rikosseuraamuksesta vapautuvilla on monikerroksisia, kasautuneita ongelmia sekä erilaisia vajavaisuuksia suoriutumiskyvyissä ja voimavaroissa, joissa tukeminen edellyttää palvelujärjestelmältä koordinoitua monitoimijais- ta yhteistyötä ja pitkäjänteistä tukityöskentelyä.

Lyhytaikainen ja riittämätön tuki ja sen koordinoimattomuus on ollut tunnusomaista tähän kohderyhmään kuuluvien päihde-, mielenterveys- ja sosiaalisen kuntoutuksen ongelmien käsittelylle palvelujärjestelmässä. Rangaistuksesta vapautuvien kohderyhmässä on paljon ns. "pyörövilaisia", seuraamusjärjestelmän lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon, järjestys- ja pelastustoimen palveluja käyttäviä. Heidän kohdallaan palvelujärjestelmän lyhyet interventiot jäävät usein tuloksettomiksi ja vain vahvistavat syrjäytymiskierrettä. Tähän ongelmaan lakiesitys tuo helpotusta vain, jos sen tavoitteet ennaltaehkäisevien toimien kasvun ja rakenteellisen sosiaalityön vahvistamisen osalta toteutuvat.

Sosiaalihuollon erityisryhmien palvelujen turvaamisessa ja kehittämisessä sosiaalialan järjestöillä on ollut merkittävä rooli sosiaalihuollon palvelujärjestelmässä. Hyvä yhteistyö kunnallisen sosiaalitoimen ja sosiaalialan järjestöjen kesken tuo tehokkuutta ja lisää asiakaslähteisyyttä palvelujärjestelmään. Kritsin käsityksen mukaan yleishyödyllisten järjestöjen rooli, sen kehittäminen ja turvaaminen on tärkeää myös jatkossa ja sen rooli pitäisi näkyä paremmin tulevassa sosiaalihuoltolaissa.

Hyvinvointinäkökulman painottaminen lakiesityksessä on hyvä kun sen toteutus kohdistuu myös huono-osaisimpiin sosiaalihuollon kohderyhmiin. Sosiaalitoimen rooli hyvinvointivaiikutustekijöiden käsittelyssä ja edistämässä on määritelty kapeaksi ja alisteiseksi. Sen näkökulmilla ja selvityksillä tulisi olla keskeinen rooli ja paino hyvinvointipolitiikan edistämässä yhteiskunnassa.

Uusi sosiaalihuoltolaki olisi tarkoitus tulla voimaan jo vuoden 2015 alusta lukien. Jos näin on, on kunnille ja palvelujen tuottajille jätetty aivan liian vähän aikaa valmistautua asiallisesti uudistukseen. Uudistuksen toteutuksen ja siinä asetettujen tavoitteiden onnistumiseksi olisi järjestettävä lain toimeenpano-ohjelma koulutuksineen ja muine valmisteluineen, joissa uudistusta käsiteltäisiin monitoimijaisesti ja eri asiakasryhmiä mukaan ottaen. Lakiuudistus vaatii myös perusteellista tiedottamista sosiaalihuollon kentällä sekä muiden toimijoiden osalta sikäli, kun laissa lisätään yhteistyövelvoitteita.

Melkoista turhautuneisuutta ja epävarmuutta tulevaan tuo se, että vieläkin ei ole tietoa valmisteilla olevan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain sisällöstä eikä sen suhteesta nyt käsillä olevaan sosiaalihuoltolakiesitykseen. Erityisen tärkeää olisi tietää mm., tullaanko järjestämislaissa turvaamaan ja vahvistamaan kehittyvän sosiaalihuollon tarvitsema tutkimus- ja kehittämistoiminta sekä peruspalvelujen, mutta erityisesti sosiaalihuollon erityisryhmiä koskevan erityisosaamisen ja erityispalvelujen kehittymiseksi.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemaa ja oikeuksia koskevan lain sulauttaminen sosiaalihuoltolaikiin on hyvä ratkaisu ja parantane sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksien huomioon ottamista. Erillinen laki on jäänyt kentällä varsin tuntemattomaksi. Krits kannattaa sitä, että sosiaalihuoltolaki ja sosiaalihuollon asiakaslaki yhdistetään kokonaisuudessaan (vaihtoehto 2). Samalla on kuitenkin syytä ottaa pohdintaan potilaslain yhdistäminen vastaavalla tavalla terveydenhuoltolaikiin.

Lakiehdotuksessa esitetään merkittävää muutosta sosiaalihuollon ammattirakenteisiin. Muutos merkitsee pätevyysvaatimusten heikentämistä. On sinänsä paikallaan lisätä sosiologi AMK-tutkinnon suorittaneiden osuutta henkilöstössä ja selkiyttää tehtäviä, mutta samalla sosiaalityöntekijöiden määrään esitetään erittäin suurta vähennystä, minkä seurauksena aikuissosiaalityön puolella olisi jatkossa sosiaalityöntekijöitä esimiestehtävien ohella vain kaikkein vaativimmissa tehtävissä. Keskeiset perustelut liittyvät ilmeisesti säästöihin ja pätevyysvaatimukset täyttävien sosiaalityöntekijöiden heikkoon saatavuuteen. Pätevyysvaati-

musten huomattavan heikentämisen sijaan olisi tarpeellista kiinnittää huomiota työoloihin, työn määrään ja palkkaukseen.

Sosiaalihuollon järjestämissuunnitelma

Krits pitää erittäin hyvänä, että sosiaalihuollosta tulisi laatia järjestämissuunnitelma (6 §) ja että suunnitelma perustuisi sosiaalihuollon ammattilaisilta sekä sosiaaliasiamiehiltä saatavaan, asiakastyöstä nousevaan seurantatietoon, sekä kunnan asukkailta saatavaan tietoon.

Sosiaaliasiamiehet

Sosiaaliasiamiesten roolin sekä toiminnan turvaamista sosiaalihuoltolaissa (9 §) Krits pitää tarpeellisena. Lisäksi tulee huomioida, että sosiaaliasiamiehen toimialue ei laajuudeltaan saa muodostua sellaiseksi, että asiakkaan tosiasiallinen mahdollisuus henkilökohtaiseen tapaamiseen estyy tai että sosiaaliasiamies ei pysty hoitamaan kaikkia lakisääteisiä tehtäviään. Sosiaaliasiamiehen on myös vaikea seurata asiakkaan oikeuksien ja aseman kehitystä kunnassa, jos hänellä on toimialueenaan monta kuntaa.

Tuen tarve

Esityksen mukaan kunnan on järjestettävä sosiaalipalveluja ja muuta sosiaalihuoltoa mm. lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin tukemiseksi sekä omaisen tai läheisen tuen tarpeen perusteella (12 §, 48 §). Perusteluissa nostetaan esille erilaisia tilanteita, joissa tukea voidaan tarvita. Perheiden tukea tarvitsevat tilanteet voivat liittyä myös toisen vanhemman tai molempien vanhempien vankilaan joutumiseen. Erityisesti lapsiperheillä, joista toinen vanhempi on vankilassa, voi olla vankeuden aikaista tuen (esim. taloudellinen tuki, kotipalvelu, perhetyö) tarvetta. Kotipalvelun nostaminen subjektiiviseksi oikeudeksi (20 §) voi parantaa huomattavasti vankien perheiden tilannetta. Arvioimalla tuomitun sekä hänen läheistensä tuen tarvetta voidaan myös sosiaalihuollon keinoin helpottaa vangin paluuta perheeseen ja yhteiskuntaan sekä näin vähentää uusintarikollisuutta. Taloudellisen tuen osalta tällä hetkellä vankilassa olevan avo- tai aviopuoliso on oikeutettu elatustukeen, mutta lapsilisän yksinhuoltajakorotukseen vain avoliitossa oleva. Tämä asettaa perheet eriarvoiseen asemaan.

Asumispalvelut

Vankilakierteessä olevat rikoksenuusijat ovat suomalaisen aikuisväestön sairain, köyhin ja syrjäytynein yhtenäinen ryhmä¹. Vankilasta vapautuvien asunnottomuuden taustalla on sekä palvelujärjestelmän ulkopuolelle joutuminen että ongelmien moninaisuus². Asunnon saannin ongelmat liittyvät toisaalta siihen, että kunnissa ei ole saatavilla tarvittavia asumispalveluita eivätkä kunnat monesti halua myöntää maksusitoumusta toisessa kunnassa sijaitsevaan

¹ Hypén, Kimmo: Vankilasta vuosina 1993-2001 vapautuneet ja vankilaan palanneet. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2004.

² Karjalainen, J.: Lainrikkoajat asunto- ja työllisyyspolitiikan reunalla. Artikkeliteoksessa Mikä meitä jakaa? Sosiaalipolitiikkaa kilpailuvaltiosta. Sakari Hänninen, Elina Palola ja Maija Kaivonurmi (toim.). Teema 7, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki 2010.

asumispalveluun, toisaalta siihen, että vapautuvalla voi olla huomattavia vuokratästejä, jotka estävät asunnon saannin.

Kritsin kriminaaliasiamiestoiminnan kokemuksen mukaan kunnat maksavat nykyisin heikosti vuokratästejä ja myös seurakuntien diakoniatyössä on jouduttu rajaamaan vuokratästien maksamista. Vuokratästien maksaminen tai maksusuunnitelman tekeminen helpottaisivat asunnon saantia, mutta tuloton asunnoton joutuu mahdottomaan tilanteeseen paikallisten linjausten vuoksi. Tavanomaista on myös, että kunnan sosiaali- ja asuntotoimien välinen yhteys ei toimi. Krits esittääkin, että lakiesityksen perusteluissa huomioitaisiin asumisen tukemista koskevan pykälän (22 §) yhteydessä vankilasta asunnottomana vapautuvat ja heidän tuen tarpeensa.

Samaan aikaan valmisteilla olevassa sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistuksessa tulee ottaa huomioon ja turvata erityisryhmien palvelutarpeet. Kuten edellä todettiin, monissa kunnissa ei ole lainkaan tuetun asumisen palveluita tai ne eivät ole sellaisia, jotka soveltuisivat rikos- ja päihdetaustaisille. Uusilla sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämialueilla tulee olla asumispalveluyksiköitä, jotka tarjoavat tuettua asumista nimenomaan tai myös vankilasta vapautuville³. Yksiköiden lisäksi voitaisiin asiakkaan tarpeen mukaisesti antaa asunto ensin -periaatteella tukea normaaleihin vuokra-asuntoihin.

Päihdetyö (24 §)

Syntymättömän lapsen suojelemiseksi ja ylisukupolvisen syrjäytymisen ehkäisemiseksi on erittäin tärkeää, että raskaana olevalla henkilöllä on oikeus saada välittömästi riittävät sosiaalihuollon päihdepalvelut. Riittävän palvelun tulee olla lapsilähtöistä päihdetyötä ja tähän erityiseen elämäntilanteeseen kehitettyä hoitoa ja kuntoutusta, jossa huomioidaan varhaisen vuorovaikutuksen ja vanhemmuuden työskentely jo raskausaikana. Päihdehoidon tulee myös olla riittävän pitkä. Hoidon pituuden tulee määrittyä avun, hoidon ja tuen tarpeen perusteella (päihdehuoltolaki 7 §), ei kunnan taloudellisen tilanteen ja määrärahojen riittävyyden mukaan.

Valvotut ja tuetut tapaamiset

Krits näkee edistysaskeleena kunnan velvoittamisen järjestämään valvotut ja tuetut tapaamiset lapsen ja hänen vanhempansa välillä (27 §). Tämä helpottaa myös vankilassa olevan vanhemman mahdollisuutta tavata lastaan (esimerkiksi tilanteissa, joissa tapaaminen on lapsen edun mukaista, mutta toinen vanhempi edellyttää vankivanhemman tapaamisten olevan valvottuja tai tuettuja).

Viranomaisyhteistyö ja suunnitelmat

Kunnat kantavat vastuun rangaistuksesta vapautuneen sosiaali- ja terveystieteiden palvelujen järjestämisestä (vrt. lakiesityksen 39 §, sosiaalipalvelujen saatavuus ja saavutettavuus). Jälkihuol-

³ Esimerkiksi asumispalveluissa tulee turvata asunnottoman koevapauteen tulevan tuen tarpeet ja asumisolosuhteet.

lon sisältöä ja järjestämistapaa ei säädellä sen tarkemmin, joten jälkihuolto muotoutuu riippuen vapautuneen kotikunnassa tarjottavien palvelujen ja toimintatapojen sekä yksittäisten työntekijöiden aktiivisuuden mukaan. Vuonna 2006 julkistetussa vankien jälkihuoltotyöryhmän raportissa⁴ todetaan, että rikosseuraamusasiakkaiden syrjäytymistä tai uusintarikollisuutta kyetään ehkäisemään suunnitelmallisten ja räätälöityjen sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden palvelujen kautta. Työryhmän raportissa korostettiin eri viranomaisten yhteistyötä myös suunnitelmatyöskentelyssä.

Vankeuslain mukaan jokaiselle vangille on laadittava rangaistusajan suunnitelma, jota täydennetään vapauttamis- ja tarvittaessa valvontasuunnitelmalla ennen vangin vapautumista. Suunnitelmien laadinnassa on vangin suostumuksella oltava tarpeellisessa määrin yhteistyössä vangin koti- tai asuinkunnan viranomaisten (ml. sosiaali-, terveys- ja asuntoviranomaiset) sekä yksityisten yhteisöjen kanssa (Vankeuslaki 4 luku 6–7 §). Rikosseuraamuslaitoksessa tehdyt suunnitelmat tulisi myös integroida sosiaali- ja terveydenhuollon suunnitelmien kanssa.

Lakiesityksessä todetaan, että ”yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa lisätään ja eri palvelujen yhdistymistä asiakaslähtöiseksi ja joustavaksi kokonaisuudeksi edistetään. Erityisesti yhteistyötä työ-, asunto- ja opetusviranomaisten sekä myös järjestöjen ja yksityisten toimijoiden kanssa tiivistetään. Sosiaalihuollon viranomaisten on yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa mahdollista tunnistaa tukea tarvitsevat nykyistä varhaisemmassa vaiheessa ja turvata joustavan yhteistyön avulla, että asiakas saa palvelut oikeaan aikaan oikeassa paikassa” (s. 133). Tähän Kritis esittää lisättäväksi maininnan Rikosseuraamuslaitoksesta.

Omatyöntekijä

Lakiesityksen mukaan asiakkaille nimettäisiin omatyöntekijä (47 §). Tämä tarjoaisi mahdollisuuden parantaa myös vapautuvien jälkihuoltoa ja kytkeä eri tahojen suunnitelmat toisiinsa: laadittaessa vankilassa em. suunnitelmia vankilan työntekijä on yhteydessä sosiaalihuoltoon, jossa nimetään vangille omatyöntekijä. Omatyöntekijä mm. selvittäisi asiakkaan palvelutarpeen ja edistäisi asiakkaiden palveluiden järjestämistä. Omatyöntekijä ”voisi myös seurata, kuinka palveluilla ja tukitoimilla vaikutetaan ja vastataan asiakkaan tuen tarpeisiin” (47 § perustelut).

Syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien asiakkaiden kohdalla on erittäin suuri tarve palveluita koordinoivalle työntekijälle. Vastaako esitetty omatyöntekijän toimenkuva tähän koordinaatiotarpeeseen? Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportissa puhuttiin vastuutyöntekijästä. Kritis esittää, että omatyöntekijän sijaan laissa puhuttaisiin vastuutyöntekijästä, jonka toimenkuva sisältää koordinaatiovastuun, ja että 45–47 §:t selkiytettäisiin tältä osin (osin puhutaan palveluista vastaavasta työntekijästä).

⁴ Rikoksista rangaistujen tuen tarve. Suositukset yhteistoiminnalle. Vankien jälkihuoltotyöryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriö, Oikeusministeriö ja Kuntaliitto. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:6.

Tiedottaminen

Esityksessä on painotettu asiakkaalle ymmärrettävää tiedottamista oikeuksista ja velvollisuuksista (33 §) sekä huomioitu asiakkaan kuulluksi tulemisen ja palvelutarpeen arvioinnin kannalta keskeiset asiat tiedottamisesta ”monimuotoisella, eri kommunikaatiomuodot huomioivalla viestinnällä” (39 §). Rikosseuraamusasiakkaiden kohdalla nämä tarpeet tulevat esiin mm. oppimisvaikeuksien, kognitiivisten ja neuropsykologisten ongelmien aiheuttamina vaikeuksina asioida esimerkiksi tilanteissa, joissa on täytettävä hakemuksia. Oppimisen vaikeuksia on arvioiden mukaan 40 – 80 % rikostaustaisista (koko väestö 20 %). Kritsin Oppimisvaikeuksista vapaasti -hankkeeseen osallistuneista alle 30-vuotiaista vangeista 70 %:lla oli vaikeuksia lukemisessa ja/tai kirjoittamisessa ja tarkkaavuuden vaikeuksia 80 %:lla (N=180). ADHD:ta arvioidaan olevan 24 – 50 %:lla vangeista (koko väestö 2 – 5 %). Lisäksi ulkomaalaisten vankien kasvanut osuus tuottaa vankien ja heidän läheistensä palvelutarvetta arvioidessa tarvetta tulkkaukseen tai sen varmistamista, että asiakas on ymmärtänyt asian suomeksi.

Palvelutarpeen arviointi

42 §:ssä esitetään, että sosiaalihuollon tarpeessa olevalla henkilöllä on oikeus saada palvelutarpeen arviointi alulle seitsemän arkipäivän kuluessa. Esitys on erittäin hyvä. Palvelutarpeen arvioinnissa on myös otettava huomioon vapaudenmenetykseen liittyvät rajoitukset yhteydenpidossa: onko vangilla esimerkiksi tosiasialliset mahdollisuudet tavoittaa viranomainen puhelinaikana, jotta palvelutarpeen arvioiminen saataisiin käyntiin. Palvelujen tarpeen arvioinnin ja/tai asiakassuunnitelman perusteella on tehtävä päätös palvelujen saannista myös kielteisessä tapauksessa, jotta asiakkaan oikeus muutoksenhakuun toteutuisi.

Asiakassuunnitelma

Lakiesityksen mukaan (50 §) asiakassuunnitelman tekeminen rajattaisiin niihin tilanteisiin, joissa se olisi välttämätöntä asiakkaan terveyden, kehityksen tai välttämättömän huolenpidon turvaamiseksi tai jos sen laatiminen edesauttaisi niiden tavoitteiden toteuttamista, joihin sosiaalihuollolla pyrittäisiin. Suunnitelma vastaisi nykymuotoista suunnitelman tarkistamista. Käytännössä siten palvelutarpeen arviointi korvaisi useimmissa tapauksissa varsinaisen asiakassuunnitelman.

Voimassa olevassa sosiaalihuollon asiakaslain (7 §) mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on laadittava palvelu-, hoito-, kuntoutus- tai muu vastaava suunnitelma, jollei kyseessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus. Uudessa sosiaalihuoltolaissa on varmistettava, että asiakkaan asemaa ei heikennetä. Se, että suunnitelmaa ei tähänkään asti ole aina tehty, on merkittävä puute eikä se voi olla peruste asiakassuunnitelman vesittämiselle. Asiakassuunnitelma on muodostanut tukirakenteen viranomaisyhteistyölle ja sen poistaminen vaarantaa suunnitelmien yhtenäistämistavoitteen. Ehdotettu muutos ei tuo säästöjä vaan pikemminkin vaarana on kustannusten kasvu.

Sosiaalihuoltoa koskeva päätöksenteko ja toimeenpano

Esityksen mukaan (51 §) kiireellisissä tapauksissa päätös on tehtävä ja toimeenpantava viivymättä. Muissa kuin kiireellisissä asioissa päätös on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä ja toimeenpantava kuukauden kuluessa asian vireille tulosta, mutta viimeistään kolmessa kuukaudessa erityisestä syystä. Kolmen kuukauden toimeenpanoaika on liian pitkä esimerkiksi silloin kun tarvitaan päihdekuntoutusta tai tuettua asumista.

Muistutus

Muistutusmenettelyn muuttuessa ensisijaiseksi valituskeinoksi (56 §) on syytä varmistaa, että asiakas saa asianmukaisen vastauksen aidosti kohtuullisessa aikataulussa. Perusteluissa viitattu Valviran suositus 1–4 viikkoon on asiakkaan kannalta kohtuullinen.

Oikaisuvaatimus

Oikaisuvaatimusajan pidentäminen (58 §) 30 vuorokauteen parantaa asiakkaiden oikeusturvaa ja antaa heille paremmat mahdollisuudet saada myös apua tai neuvontaa oikaisuvaatimuksen tekemiseen. On kuitenkin huomioitava, että lautakuntien/jaostojen tulisi pystyä käsittelemään valitukset sellaisessa aikataulussa, että kyse on aidosti asiakkaan ensisijaisesta oikeusturvasta ja mahdollisuudesta saada muutos päätökseen silloin, kun sillä on vielä hänen tilanteessaan merkitystä.

Krits pitää tärkeänä, että jatkossa kaikista sosiaalihuollon päätöksistä olisi mahdollisuus haakea valituslupaa Korkeimmasta hallinto-oikeudesta (61 §). Samalla haluamme kiinnittää huomiota siihen, että tiedonsaanti hallinto-oikeuksien ratkaisusta on heikkoa, koska hallinto-oikeudet eivät juuri julkaise päätösselosteita varsinkaan sosiaalihuollosta. Asiakkailla ei siten ole mahdollisuutta saada tietoa siitä, minkälaisia linjauksia hallinto-oikeudet ovat vastaavissa asioissa tehneet. Hallinto-oikeuksien keskinäisissä linjauksissa on myös eroja, mutta päätösselosteiden puuttuessa näitä ei voi vertailla.

Lakiehdotus sosiaalihuollon asiakirjoista

Kriminaalihuollon tukisäätiö pitää sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annettua lakiehdotusta hyvänä ja kannatettavana. Toteutuessaan laki parantaa asiakkaan asemaa ja palvelun saantia sekä edistää asiakastietojen nykyistä parempaa ja tarkoituksenmukaisempaa käsittelyä ja hyödyntämistä.

Krits esittää, että sosiaalihuollon asiakkaiden tietosuojaa koskeva osuus siirretään sosiaalihuoltolakiin.

Lausunnon keskeinen sisältö

Kriminaalihuollon tukisäätiö (Krits) on rangaistuksesta vapautuvien ja heidän omaistensa valtakunnallinen edunvalvonta- ja asiantuntijajärjestö, joka tuottaa myös kriminaalihuollon tukipalveluja kunnille ja Rikosseuraamuslaitokselle.

Lakiesitys on perusteellinen, laaja ja monipuolinen esitöineen ja perusteluineen ja huomioi asiakkaan osallisuuden ja asiakaslähtöisyyden sekä painottaa peruspalvelujen vahvistamista ja ehkäiseviä toimia. Sosiaalihuollon asiakkaan asemaa ja oikeuksia koskevan lain sulauttaminen sosiaalihuoltolakiin parantanees sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksien huomioon ottamista. Krits kannattaa sitä, että sosiaalihuoltolaki ja sosiaalihuollon asiakaslaki yhdistetään kokonaisuudessaan (vaihtoehto 2). Samalla on kuitenkin syytä ottaa pohdintaan potilaslain yhdistäminen vastaavalla tavalla.

Sosiaalihuollon erityisryhmien palvelujen turvaamisessa ja kehittämisessä sosiaalialan järjestöillä on ollut merkittävä rooli sosiaalihuollon palvelujärjestelmässä. Hyvä yhteistyö kunnallisen sosiaalitoimen ja sosiaalialan järjestöjen kesken tuo tehokkuutta ja lisää asiakaslähtöisyyttä palvelujärjestelmään. Kritsin käsityksen mukaan yleishyödyllisten järjestöjen rooli, sen kehittäminen ja turvaaminen on tärkeää myös jatkossa ja sen rooli pitäisi näkyä paremmin tulevassa sosiaalihuoltolaissa.

Lakiesityksen mukaan asiakkaille nimettäisiin omatyöntekijä (47 §). Syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien asiakkaiden kohdalla on erittäin suuri tarve palveluita koordinoivalle työntekijälle. Vastaako esitetty omatyöntekijän toimenkuva tähän koordinaatiotarpeeseen? Krits esittää, että omatyöntekijän sijaan laissa puhuttaisiin vastuutyöntekijästä, jonka toimenkuva sisältää koordinaatiovastuun.

42 §:n esitys sosiaalihuollon tarpeessa olevan henkilön oikeudesta saada palvelutarpeen arviointi alulle seitsemän arkipäivän kuluessa on erittäin hyvä. Samalla kuitenkin asiakassuunnitelman tekeminen rajattaisiin niihin tilanteisiin, joissa se olisi välttämätöntä asiakkaan terveyden, kehityksen tai välttämättömän huolenpidon turvaamiseksi tai jos sen laatiminen edesauttaisi sosiaalihuollon tavoitteiden toteuttamista. Kun suunnitelma vastaisi nykymuotoista suunnitelman tarkistamista, tarkoittaisi tämä sitä, että palvelutarpeen arviointi korvaisi useimmissa tapauksissa varsinaisen asiakassuunnitelman.

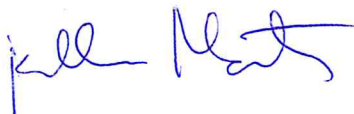
Voimassa olevassa sosiaalihuollon asiakaslain (7 §) mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on laadittava palvelu-, hoito-, kuntoutus- tai muu vastaava suunnitelma, jollei kyseessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus. Uudessa sosiaalihuoltolaissa on varmistettava, että asiakkaan asemaa ei heikennetä. Asiakassuunnitelma on muodostanut tukirakenteen viranomaisyhteistyölle ja sen poistaminen vaarantaa eri viranomaisten tekemien suunnitelmien yhtenäistämistavoitteen. Eri tahojen välistä yhteistyötä esityksessä painotetaan muutoin kiitettävästi.

51 § mukaan muissa kuin kiireellisissä asioissa sosiaalihuoltoa koskeva päätös on toimeenpantava kuukauden kuluessa asian vireille tulosta, mutta viimeistään kolmessa kuukaudessa erityisestä syystä. Kolmen kuukauden toimeenpanoaika on liian pitkä esimerkiksi silloin kun tarvitaan päihdekuntoutusta tai tuettua asumista.

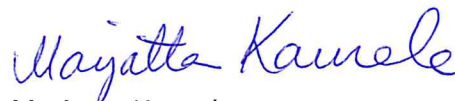
Oikaisuvaatimusajan pidentäminen (58 §) 30 vuorokauteen parantaa asiakkaiden oikeusturvaa ja antaa heille paremmat mahdollisuudet saada myös apua tai neuvontaa oikaisuvaatimuksen tekemiseen. Krits pitää tärkeänä, että jatkossa kaikista sosiaalihuollon päätöksistä olisi mahdollisuus hakea valituslupaa Korkeimmasta hallinto-oikeudesta (61 §).

Lakiuudistus vaatii kansallista toimeenpano-ohjelmaa sekä perusteellista tiedottamista sosiaalihuollon kentällä sekä muiden toimijoiden osalta sikäli, kun laissa lisätään yhteistyövelvoitteita.

Kriminaalihuollon tukisäätiö pitää sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annettua lakiehdotusta hyvänä ja kannatettavana. Toteutuessaan laki parantaa asiakkaan asemaa ja palvelun saantia sekä edistää asiakastietojen nykyistä parempaa ja tarkoituksenmukaisempaa käsittelyä ja hyödyntämistä.

Jukka Mäki
Toiminnanjohtaja

Marjatta Kaurala
Asiamiessosiaalityöntekijä